

સાંપ્રતસમસ્યાઓનું સમાધાન:સંસ્કૃતમૂલ્યશિક્ષણ

રાજ્યગુરુ હિતા

મદદનીશ પ્રાધ્યાપક, સંસ્કૃત

કવિશ્રી બોટાદકર આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્શ કોલેજ, બોટાદ

સાંપ્રત સમયમાં આપણે જોઈએ છીએ, અનુભવીએ છીએ કે કોઈ ક્ષેત્ર એવું નથી. જ્યાં કોઈ પણ સમસ્યા ન હોય. સવારે છાપું હાથમાં ત્યાંજ સમસ્યાઓનો ઢગલો. માનવજીવન આનંદને બદલે સમસ્યાઓનું જીવન બની ગયું હોય તેવું અનુભવાય છે. કોઈ પણ વ્યક્તિને મળી તો તેની પાસે પોતાની સમસ્યાની હારમાળા હશે, કોઈ પણ કુટુંબ પાસે જાવ સમસ્યા વિનાનું નહીં હોય. સામાજિક ક્ષેત્ર હોય, રાજકાલિય ક્ષેત્ર હોય કે શિક્ષણ ક્ષેત્ર હોય —સમસ્યા તો હોવાની જ. તો શું આ સમસ્યાઓનું કોઈ સમાધાન જ નથી ? એવું પણ નથી કે આ સમસ્યાઓ આજકાલ જ ઉપસ્થિત થયેલી છે. જ્યારથી માનવનું અસ્તિત્વ છે ત્યારથી માનવ કોઈ ને કોઈ સમસ્યાનો સામનો કરતો આવ્યો છે. કદાચ સમસ્યાનું સ્વરૂપ બદલાય છે, પણ તેનું અસ્તિત્વ રહે જ છે. આખી માનવજાત મૂંઝવણ અનુભવે છે, સમસ્યાઓ સામે બાથ ભીડીને જાણે કે થાકી ગઈ છે, હારી ગઈ છે ત્યારે આપણને પણ વિચાર આવે કે શું આપણે આપણી ભાવિ પેઢીને કોઈ સમાધાન નહીં આપી શકીએ ? તેને નિરાશ કરીશું ?

મનુષ્ય ખરા દિલથી વિચારે તો સમસ્યાનું સમાધાન મળે જ. આપણાં સમૃદ્ધ સંસ્કૃતસાહિત્ય પાસે પ્રત્યેક સમસ્યાનું સમાધાન છે. તેને સમજી, સ્વીકારી જીવનમાં આચરવાથી પ્રત્યેક સમસ્યા દૂર કરી શકાય છે. પછી તે કૌટુંબિક હોય, સામાજિક હોય, રાજકીય હોય કે શૈક્ષણિક હોય. આ સમાધાન છે : મૂલ્ય શિક્ષણ.

કૌટુંબિક સમસ્યા:

માનવ સૌ પ્રથમ જે માનવ સમુદાયના સંપર્કમાં આવે છે તે છે કુટુંબ. અહીંથી તેની માનવ બનવાની પ્રક્રિયા શરૂ થાય છે અને તે સાથે સમસ્યા પણ. આપણો ત્યાં કહેવત છે: ઘેરઘેર માટીના ચૂલા. પ્રત્યેક ઘરે કોઈ ને કોઈ સમસ્યા તો હોય જ છે. કુટુંબના સભ્યો વચ્ચે મતભેદ હોય છે. આ મતભેદને મનભેદમાં પરિણામતા વાર લાગતી નથી અને પરિણામે છેડાય છે—કૌટુંબિક યુદ્ધ. પછી નાનામોટા કે સારાસારનો વિવેક રહેતો નથી અને કુટુંબ ઇન્નમિન્ન થઈ જાય છે. વ્યક્તિ ભાંગી પડે છે, હતાશ થાય છે, નિરાશ થાય છે. વ્યક્તિની અસર સમાજ પર થયા વિના રહેતી નથી કેમકે સમાજ વ્યક્તિના જ બનેલો છે. સ્વસ્થ સમાજ માટેની પહેલી શરત છે—સ્વસ્થ, સમસ્યા વિહીન કુટુંબ. પણ આજે તે ક્યાં મળે? કુટુંબને સમસ્યા વિહીન બનાવવામાર્ગ સંસ્કૃતસાહિત્ય દર્શાવે છે, તે છે: ત્યાગ. જ્યાં ત્યાગની ભાવના હશે ત્યાં કોઈ પણ સમસ્યા આપોઆપ નહીં ટકે. પરિવારનો કોઈ એક સભ્ય વધુ લેવાની ઇચ્છા રાખે તો ટકરાવ થાય ને? તેના બદલે ત્યાગની ભાવના હોય તો ? તેથી જ આપણા જ્ઞાની ઋષિઓએ કહ્યું છે - તેન ત્યક્તેન મુંજીયા:¹ મહાભારત મનુષ્યને એકલા સ્વાદિષ્ટ જમવાની ના કહેતા જણાવે છે: 'एकः स्वादु न भुञ्जीत'² ગમે તેટલું સ્વાદિષ્ટ ભોજન હોય પરંતુ એકલા આરોગવામાં આવે તો તે રુચિકર બનતું નથી તેમજ ભોજન લીધાનો આનંદ પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. માટે જ એકલા ભોજન ન લેવું જોઈએ. વેદમાં જણાવ્યા પ્રમાણે આતિથ્ય એ ગૃહસ્થનો સદ્ગુણ છે. જે વ્યક્તિ પોતાનું ભોજન અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે વહેંચે છે તે જ આદર્શ ગૃહસ્થ કહેવાય. આ